

Research Paper

The Relationship between Communication Patterns and Family Emotional Atmosphere with Academic Vitality of High school Students Mediated by Academic Resilience

Amirmohamad Razi¹, Sameh Asadi Majaeh^{2*}

1. Master student of family counseling, Rasht branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran
2. Assistant Professor, Department of Psychology, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

DOI: 10.22034/JMPR.2022.15309

DOR: [20.1001.1.27173852.1401.17.67.18.0](https://doi.org/10.22034/JMPR.2022.15309)

URL: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_15309.html

ARTICLE INFO

Keywords:
Communication patterns,
Family emotional
atmosphere, Academic
vitality, Academic
resilience.

Received: 2022/02/05
Accepted: 2022/04/09
Available: 2022/12/21

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the relationship between communication patterns and family emotional atmosphere with academic vitality mediated by students' academic resilience. The present study was a descriptive correlational study. The statistical population of the study was all high school students in Qazvin in the academic year 1399-1400. The statistical sample consisted of 387 high school students in Qazvin who were selected using available sampling. The Fitzpatrick and Ritchie (1994) Family Pattern Communication Patterns Questionnaire, the Hillburn Family Emotional Questionnaire (1964), Hossein Chari and Dehghanizadeh (2014) Academic Vitality Questionnaire, and the Samuels (2004) Academic Resilience Questionnaire were used to collect data. The data analysis method was structural equation modeling that all analyzes were performed using SPSS26 and AMOS24 software. Findings showed that the structural relationship between communication patterns and emotional atmosphere of the family with academic vitality through the mediation of students' academic resilience is appropriate. The results of direct relations between the research variables in the final model show that in the whole sample all path coefficients except the orientation of compliance with academic resilience were statistically significant. Based on the research findings, it can be concluded that the relationship between communication patterns and emotional atmosphere of the family with academic vitality is appropriate due to the role of academic resilience.

* Corresponding Author: sameh.asadi.majaeh

E-mail: asadimajreh_psy@yahoo.com

مقاله پژوهشی

رابطه بین الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان: نقش میانجی تاب‌آوری تحصیلی

امیرمحمد رضی^۱، سامره اسدی مجره^{۲*}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
۲. استادیار گروه روان‌شناسی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

DOI: 10.22034/JMPR.2022.15309

DOR: [20.1001.1.27173852.1401.17.67.18.0](https://doi.org/10.22034/JMPR.2022.15309)

URL: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_15309.html

چکیده

مشخصات مقاله

هدف پژوهش حاضر تعیین رابطه بین الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی به میانجی‌گری تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان بود. پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر قزوین در نیم سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ بودند. نمونه آماری شامل ۳۸۷ دانش‌آموز مقطع متوسطه دوم شهر قزوین بود که با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴)، پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن (۱۹۶۴)، پرسشنامه سرزندگی تحصیلی حسین چاری و دهقانی زاده (۱۳۹۳)، تاب‌آوری تحصیلی ساموئلز (۲۰۰۴)، استفاده شد. روش تحلیل داده مدلیابی معادلات ساختاری بود که کلیه تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS26 و AMOS24 صورت گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که رابطه ساختاری الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی از طریق میانجی‌گری تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان برآزش دارد. نتایج حاصل از روابط مستقیم متغیرهای پژوهش در مدل نهایی نشان می‌دهد که در کل نمونه تمامی ضرایب مسیر به غیر از جهت‌گیری هم‌نوایی با تاب‌آوری تحصیلی از لحاظ آماری معنادار بود. براساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که رابطه الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی به واسطه نقش تاب‌آوری تحصیلی برآزش دارد.

کلیدواژه‌ها:

الگوهای ارتباطی، جو عاطفی خانواده، سرزندگی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی

دریافت شده: ۱۴۰۰/۱۱/۱۶

پذیرفته شده: ۱۴۰۱/۰۱/۲۰

منتشر شده: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

* نویسنده مسئول: سامره اسدی مجره

رایانامه: asadimajreh_psy@yahoo.com

مقدمه

از عوامل اساسی توسعه پایدار و همه‌جانبه، توجه ویژه به جمعیت جوان به ویژه دانش آموزان به عنوان قشر صاحب تفکر و اندیشه است. پرورش استعدادها و قابلیت‌های دانش‌آموز هماهنگ با نیازها و تحولات جامعه می‌تواند زمینه تحقق اهداف تعریف‌شده آرمان‌های یک ملت را فراهم سازد. آنچه مسلم است دانش‌آموز به عنوان محور اصلی، نقش درجه اول را در تحقق این اهداف ایفا می‌کند. لذا توجه به مسائل و مشکلات عدیده فرا روی وی و چاره‌اندیشی برای حل آن‌ها از وظایف اساسی نظام آموزشی است (آقایی، ۱۳۹۵).

خانواده نخستین محیط اجتماعی است که کودک را تحت سرپرستی و مراقبت خود قرار می‌دهد. این محیط بیش از محیط‌های دیگر در رشد و تکامل فرد تأثیر دارد و کودک را بیش از اینکه از اوضاع اجتماعی خارج از خانه متأثر شود، تحت تأثیر قرار می‌دهد. شرایط روانی حاکم در خانواده نیز نقش مهمی در رشد اجتماعی- عاطفی، شناختی، زبانی و حرکتی کودکان دارند (نجاتی، ۱۳۹۷). هر چه میزان زمان رابطه‌ی والدین و فرزند بیش‌تر باشد به همان میزان اعتمادبه‌نفس، اطمینان، توانایی و مهارت‌های اجتماعی فرزند افزایش می‌یابد (آماتو^۱، ۲۰۱۶). اولین مدل در زمینه الگوهای ارتباطی خانواده از سوی چفی، مک لئود و آتکین^۲ (۱۹۷۱) ارائه شد و طبق آن محیط ارتباطی خانواده بر تحول ادراک، واقعیت‌فرزندان و جامعه‌پذیری آنان تأثیر می‌گذارد (اسمیت^۳، ۲۰۲۰). چفی و همکاران (۱۹۷۱) دو نوع جهت‌گیری ارتباطی خانواده را مطرح کرده‌اند: جهت‌گیری گفت‌و شنود و جهت‌گیری هم‌نوایی^۴. از نظر آن‌ها جهت‌گیری گفت‌و شنود درجه‌ای است که خانواده‌ها شرایطی را فراهم می‌کنند تا همه اعضا تشویق به شرکت آزادانه و راحت در بحث و تعاملات بدون محدودیت زمانی شوند. جهت‌گیری هم‌نوایی بیزبانه عنوان میزان تأکید خانواده‌ها بر یکسان‌سازی بازخوردها، ارزش‌ها و عقاید در نظر گرفته شده است (نیل^۵، ۲۰۲۰).

یکی از مؤلفه‌هایی که با الگوهای ارتباطی خانواده رابطه مستقیم دارد جو عاطفی خانواده^۶ است که به عنوان یکی از متغیرها در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. منظور از جو عاطفی خانواده، نحوه ارتباط و طرز برخورد افراد یک خانواده با یکدیگر است. نظر افراد خانواده نسبت به هم، احساسات و علاقه آن‌ها به یکدیگر و چگونگی دخالت و یا عدم دخالت آن‌ها در کارهای مهم و بالأخره مجموع روابط و تبادلات روانی و عاطفی که بین اعضاء یک خانواده وجود دارد، فضای عاطفی آن خانواده را تشکیل می‌دهد.

باید ابعاد مختلف وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان از جمله سرزندگی تحصیلی^۸ و اشتیاق عاطفی، شناختی و رفتاری آنان مورد بررسی قرار گیرند تا بتوان اطلاعات دقیق‌تری از وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان به دست آورد. سرزندگی به عنوان یکی از مؤلفه‌های بهزیستی ذهنی در بسیاری از نظام‌های

پژوهشی مطرح می‌باشد. سرزندگی تحصیلی به پاسخ مثبت، سازنده و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانعی که در عرصه‌ی مداوم و جاری تحصیلی، تجربه می‌شوند، اشاره دارد (پوتواین، کونورس، سیمز، وادگلاس آسبورن^۹، ۲۰۱۱). سرزندگی تحصیلی همانند سایر سازه‌های روان‌شناختی تحت تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی قرار دارد اما به دلیل نو بودن، پیشایندهای محیطی آن به‌طور محدود بررسی شده است.

سرزندگی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی^{۱۰} را در چارچوب زمینه‌ی روان‌شناسی مثبت منعکس می‌کند. بنابراین، تاب‌آوری تحصیلی یکی از شاخص‌های مهم که بر تربیت و یادگیری ثمربخش و موفقیت‌آمیز فرد تأثیر می‌گذارد و در آنجا لیاقت‌ها و توانایی‌ها به بار می‌نشینند و پیشرفت‌های علمی حاصل می‌شود؛ اما در زندگی روزانه‌ی تحصیلی، دانش‌آموزان با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای خاص این دوره (از جمله نمرات ضعیف، سطوح استرس، تهدید اعتمادبه‌نفس در نتیجه‌ی عملکرد، کاهش انگیزش و تعامل و...) مواجه می‌شوند. برخی از دانش‌آموزان در برخورد با این موانع و چالش‌ها موفق عمل می‌کنند، اما گروه دیگری از دانش‌آموزان در این زمینه ناموفق هستند؛ لذا نحوه پاسخ‌دهی این دانش‌آموزان به این چالش‌ها بر سطح انگیزش، پشتکار و تلاش تحصیلی آن‌ها تأثیر می‌گذارد، بنابراین سطح تاب‌آوری و سرزندگی آن‌ها می‌تواند به عنوان یک متغیر واسطه‌ای نقش مهمی ایفا کند (بن و اتون^{۱۱}، ۲۰۰۱). در مورد رابطه سرزندگی تحصیلی با تاب‌آوری تحصیلی و همچنین الگوهای ارتباطی پژوهش‌های اندکی انجام شده است و تنها برخی از پژوهش‌ها (حسین چاری، مرادی و سلیمانی خشاب (۱۳۹۳) و فرخی و سبزی (۱۳۹۴)) اشاره اندکی به آن داشته‌اند. گلاسور^{۱۲} (۲۰۱۹) در یک دوره زمانی دوساله در بررسی ۴۲۱ نفر از نوجوانان دریافت که پدرانی که از همسران خود جدا شده بودند، ارتباط ضعیفی با فرزند خود برقرار کرده‌اند و در مراقبت از فرزند خود کوتاهی نمودند، باعث ایجاد مهارت‌های ارتباطی ضعیف در فرزندان خود شده‌اند و این فرزندان اضطراب بالایی را تجربه می‌کردند.

خیاطی و مرادی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی رابطه تاب‌آوری تحصیلی و اضطراب با سلامت روانی دانش‌آموزانی شهر شیراز نشان دادند که بین تاب‌آوری تحصیلی و اضطراب با سلامت روانی دانش‌آموزان رابطه منفی برقرار است. بین تاب‌آوری تحصیلی با اضطراب رابطه معنادار و منفی بود. بین اضطراب با سلامت روانی در دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد. رمضان پور، کورش نیا، مهر یار و جاویدی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان رابطه بین ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تعلق به مدرسه با تاب‌آوری تحصیلی به واسطه خودتنظیمی تحصیلی در بین دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهر داراب نشان داد که متغیرهای برون‌زا (جهت‌گیری گفت‌و شنود خانواده و جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده و احساس تعلق به مدرسه قادر به پیش‌بینی خودتنظیمی تحصیلی هستند، خودتنظیمی تحصیلی قادر

7. Family emotional atmosphere

8. Academic Buoyancy

9. Putwain, Connors, Symes&Douglas.Osborn

10. Academic resilience

11. Bean&Eaton

12. Glelaser

1. Amato

2. Chafi, Mcloead & Atkin

3. Smith

4. Conversational orientation and compliance orientation

5. Biz

6. Nill

(۱۳۹۷) آلفای کرونباخ پرسشنامه برای جهت‌گیری گفت‌وگوشنود و جهت‌گیری هم‌نوایی به ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۸۷ به دست آمد. روایی نیز از طریق محاسبه ضریب همبستگی در پژوهش آقایی (۱۳۹۸) برای جهت‌گیری گفت‌وگوشنود از ۰/۶۲ تا ۰/۷۷ و برای جهت‌گیری هم‌نوایی از ۰/۶۳ تا ۰/۷۶ بود. در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقدار ۰/۷۸۸ به دست آمد.

پرسشنامه جو عاطفی خانواده^۲: این مقیاس توسط هیل برن، بی^۳ در سال ۱۹۶۴ به منظور سنجش میزان مهرورزی در تعاملات کودک-والدین ساخته شده است. کل مقیاس جو عاطفی خانواده شامل ۱۶ سؤال است که هر دو سؤال دربرگیرنده یک خرده مقیاس است. این مقیاس دارای ۸ خرده مقیاس (محبت، نوازش کردن، تجربه‌های مشترک، هدیه دادن، تشویق، اعتماد و احساس امنیت)، می‌باشد. سؤال‌های فرد مربوط به رابطه احساس آزمودنی نسبت به پدر و سؤال‌های زوج بیانگر همان رابطه و احساس نسبت به مادر می‌باشد. همچنین، پاسخنامه این مقیاس پنج گزینه‌ای از پاسخ‌های خیلی کم (۵)، کم (۴)، در حد متوسط (۳)، زیاد (۲)، خیلی زیاد (۱)، تشکیل شده است که آزمودنی بر حسب احساس خود یکی از آن‌ها را علامت می‌زند. در تحقیق کوتی و همکاران (۱۳۸۶) برای تعیین روایی هم‌زمان مقیاس فوق از پرسشنامه ملاکی (AFC) استفاده شده است که ضریب روایی پرسشنامه ۶۷٪ به دست آمد. در پژوهش کریم پور (۱۳۹۷) میزان اعتبار و روایی این پرسشنامه ۰/۷۶ به دست آمده است. در پژوهش بخش پور (۱۳۹۷) نیز میزان اعتبار و روایی این پرسشنامه ۰/۸۱ به دست آمد. در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی از روش آلفای کرونباخ محاسبه شده است که مقدار ۰/۹۰۴ به دست آمد.

مقیاس سرزندگی تحصیلی^۴: این پرسشنامه توسط حسین چاری و دهقانی زاده (۱۳۹۳) طراحی شده است. این پرسشنامه دارای ۹ سؤال بوده و هدف آن سنجش سرزندگی تحصیلی در افراد می‌باشد. نمره‌گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۷ نقطه‌ای از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق می‌باشد. برای به دست آوردن امتیاز مربوط به هر بعد، مجموع امتیازات مربوط به تک تک سؤالات آن بعد را باهم محاسبه نمایید. امتیازات بالاتر نشان‌دهنده سرزندگی تحصیلی بیشتر در فرد پاسخ‌دهنده خواهد بود و برعکس. در پژوهش حسین چاری و همکاران (۱۳۹۳) برای محاسبه‌ی روایی این پرسشنامه همبستگی هر گویه با نمره‌ی کل محاسبه شد که دامنه‌ی آن‌ها بین ۰/۵۴ تا ۰/۶۴ بود. برای محاسبه‌ی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب پایایی مقیاس سرزندگی تحصیلی برابر ۰/۷۷ به دست آمد. تقی زاده (۱۳۹۵) در پژوهش خود تحت عنوان بررسی رابطه بین رضایت شغلی با شادمانی و سرزندگی بین اعضای هیئت‌علمی دانشگاه اصفهان از پرسشنامه مقیاس سرزندگی استفاده نمود و پایایی درونی پرسشنامه مقیاس سرزندگی با ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۷۴ به دست آمد. در پژوهش حاضر برای بررسی

به پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی است و خودتنظیمی تحصیلی میانجی‌گر ارتباط متغیرهای برون‌زا (جهت‌گیری گفت‌وگوشنود خانواده و جهت‌گیری هم‌نوایی خانواده و احساس تعلق به مدرسه) و تاب‌آوری تحصیلی می‌باشد. گلاسور (۲۰۱۹) رابطه بین اضطراب، ساختار خانواده و روابط بین والد و فرزند و مهارت‌های ارتباطی را در یک دوره زمانی دوساله در ۴۲۱ نفر از نوجوانان بررسی نمود و دریافت که پدرانی که از همسران خود جدا شده بودند، ارتباط ضعیفی با فرزند خود برقرار کرده‌اند و در مراقبت از فرزند خود کوتاهی نمودند، باعث ایجاد مهارت‌های ارتباطی ضعیف در فرزندان خود شده‌اند و این فرزندان اضطراب بالایی را تجربه می‌کردند. از آنجایی که دانش‌آموزان به عنوان رکن اساسی نظام آموزشی، در دستیابی به اهداف نظام آموزشی نقش و جایگاه ویژه‌ای دارند، توجه به این قشر از جامعه از لحاظ آموزشی و تربیتی، باروری و شکوفایی هر چه بیشتر نظام آموزشی و تربیتی را موجب می‌شود، با توجه به مطالب فوق با توجه به آنچه گفته شد در پژوهش حاضر به دنبال بررسی این سؤال هستیم که آیا رابطه ساختاری الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی از طریق میانجی‌گری تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوم برآزش دارد؟

روش

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوم ناحیه دو در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ شهر قزوین بود. حجم جامعه آماری برای دانش‌آموزان متوسطه در این ناحیه برای دختران ۱۰۳۰۳ نفر و برای پسران ۱۱۲۰۶ نفر و جمعاً ۲۱۵۰۹ نفر بود. با توجه به حجم جامعه آماری و با توجه به شرایط کرونا از طریق نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد؛ از این رو ۱۹۱ نفر برای دختران و برای پسران ۱۸۷ جمعاً نمونه‌ای به حجم ۳۷۸ نفر (با در نظر گرفتن افت آزمودنی‌ها، پرسشنامه‌های مخدوش و حذف داده‌های پرت) با استفاده از جدول مورگان انتخاب شدند. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بود از: داشتن رضایت آگاهانه، عدم ابتلا به بیماری‌های جسمی و روانی مزمن بر اساس اظهارات خود دانش‌آموزان، معیار خروج از پژوهش نیز تکمیل ناقص پرسشنامه بود.

ابزارهای اندازه‌گیری

پرسشنامه تجدید نظر شده الگوهای ارتباطی خانواده فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴): این پرسشنامه توسط فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴) طراحی شده است. این پرسشنامه خود گزارشی و دارای ۲۶ ماده است. پاسخ به هر یک عبارت در دامنه‌ای از ۱ (بسیار مخالف) تا ۵ (بسیار موافق) قرار دارد. فیتزپاتریک (۲۰۰۴) اعتبار این مقیاس را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای دو بعد گفت‌وگوشنود برابر ۰/۸۹ (دامنه ۰/۹۲ تا ۰/۸۴) و هم‌نوایی ۰/۷۹ (دامنه ۰/۸۴ تا ۰/۷۳) گزارش کردند و روایی این پرسشنامه را از هر سه دیدگاه محتوایی، ملاکی و سازه مطلوب گزارش کردند. در پژوهش داوری

1 Revised Family Communication Patterns
2. Affective family climate scale

3. Hilburn, B
4. Academic Vitality Scale

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) متغیرهای پژوهش در دانش آموزان

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	بیشینه-کمینه	کجی	کشیدگی
جهت‌گیری گفت‌و شنود	۴۳/۶۶	۱۱/۰۳	۰-۶۰	-۱/۲۱۷	۱/۹۳۶
جهت‌گیری هم‌نوایی	۱۹/۰۹	۹/۵۲	۰-۴۴	۰/۳۶۴	-۰/۳۲۹
تاب‌آوری	۹۷/۱۸	۱۲/۸۴	۵۲-۱۳۳	۰/۱۱۴	۰/۱۴۳
ارتباطی	۳۷/۶۳	۷/۵۵	۱۷-۵۵	-۰/۰۰۹	-۰/۲۸۶
جهت‌گیری آینده	۳۶/۸۲	۵/۳۱	۱۴-۵۰	-۰/۲۷۲	۰/۶۸۳
مسأله محور/ مثبت نگر	۲۲/۷۲	۳/۷۳	۸-۳۰	-۰/۴۹۱	۰/۶۸۳
جو عاطفی خانواده	۵۷/۵۱	۱۱/۷۱	۱۸-۸۰	-۰/۶۵۰	۱/۰۶۶
محبت	۶/۹۶	۱/۸۵	۲-۱۰	-۰/۲۰۷	-۰/۲۱۱
نوازش	۶/۶۳	۲/۱۶	۲-۱۰	-۰/۳۲۴	-۰/۶۰۵
تأیید کردن	۷/۱۲	۱/۹۱	۲-۱۰	-۰/۶۴۵	۰/۳۱۰
تجربه‌های مشترک	۶/۵۶	۲/۰۳	۲-۱۰	-۰/۲۹۴	-۰/۳۶۴
هدیه دادن	۷/۲۹	۱/۹۹	۲-۱۰	-۰/۶۴۱	۰/۱۰۳
تشویق کردن	۷/۴۹	۱/۹۳	۲-۱۰	-۰/۹۰۶	۰/۸۵۳
اعتماد	۷/۳۶	۲/۰۳	۲-۱۰	-۰/۵۶۸	-۰/۱۶۳
احساس امنیت	۷/۵۶	۱/۸۱	۲-۱۰	-۰/۵۹۶	۰/۲۲۹
سرزندگی تحصیلی	۴۱/۸۰	۱۰/۵۱	۸-۵۶	-۱/۱۶۵	۰/۸۸۳

با توجه به جدول ۱ متغیرهای مستقل جهت‌گیری گفت‌و شنود، جهت‌گیری هم‌نوایی و جو عاطفی خانوادگی به ترتیب دارای میانگین (انحراف استاندارد)، (۱۱/۰۳) (۴۳/۶۶)، (۹/۵۲) (۱۹/۰۹) و (۱۱/۷۱) (۵۷/۵۱) است. میانگین متغیر وابسته سرزندگی تحصیلی (۴۱/۸۰) و انحراف استاندارد (۱۰/۵۱) است، هم‌چنین میانگین متغیر میانجی تاب‌آوری تحصیلی (۹۷/۱۸) و انحراف استاندارد (۱۲/۸۴) می‌باشد. جدول ۲ اطلاعات مربوط به همبستگی پیرسون بین الگوهای ارتباطی، تاب‌آوری، جو عاطفی خانواده و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان را نشان می‌دهد.

پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار ۰/۷۸۶ به دست آمد.

پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (ARI): پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (ARI) توسط سامونلز در سال ۲۰۰۴ ساخته شد و در دو مطالعه مناسب بودن آن تأیید شد. سپس با گسترش مطالعه در سال ۲۰۰۹ با همکاری و به چاپ رسید. نسخه اصلی این پرسشنامه ۴۰ سؤال را شامل می‌شود. در هنجار ایرانی تعداد سؤالات این پرسشنامه به ۲۹ سؤال تقلیل یافته و در نهایت برای این پرسشنامه سه عامل با عنوان مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده و مسئله محور/ مثبت نگر تأیید شدند. نمره‌گذاری پرسشنامه‌ها بر اساس طیف لیکرت انجام می‌پذیرد. نمره بالا در این مقیاس حاکی از تاب‌آوری تحصیلی بیشتر است. سامونلز (۲۰۰۴) در پژوهش خود میزان اعتبار و روایی این پرسشنامه را ۰/۷۶ گزارش کرد. ضریب پایایی به دست آمده در پژوهش زنجانی طبسی (۱۳۸۳) با روش همسانی درونی (آلفای کرونباخ- برای کل آزمون بهزیستی روان‌شناختی برابر ۰/۹۴ و برای آزمون‌های فرعی بین ۰/۶۳ تا ۰/۸۹ بوده است. احدی (۱۳۹۷) در پژوهش خود میزان اعتبار و روایی این پرسشنامه ۰/۷۳ به دست آورد. در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی از روش آلفای کرونباخ محاسبه شده است که مقدار ۰/۸۳۷ به دست آمد.

روش اجرای پژوهش

ابتدا مجوز لازم برای اجرای پژوهش از اداره کل آموزش و پرورش و ناحیه دو قزوین اخذ گردید و با توجه به شرایط کرونا امکان حضوری پر کردن پرسشنامه‌ها وجود نداشت، پرسشنامه آنلاین که شامل سؤالات الگوهای ارتباطی، جو عاطفی، تاب‌آوری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی بود، از طریق سایت پرس لاین (porline) تهیه شد و به مدت دو ماه به صورت آنلاین و با هماهنگی مدیران، معاونین و معلمان مدارس و در چندین گروه واتساپ، تلگرام و شبکه آموزشی شاد قرار گرفت. داده‌های خام با استفاده از نرم‌افزار آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و پس از پردازش به شکل اطلاعات در اختیار استفاده‌کنندگان قرار گرفت. کلیه تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS²⁶ و AMOS²⁴ صورت گرفت. جهت تحلیل روابط واسطه-ای نیز از روش بوت استرپ در برنامه MACRO²⁵ پرچر و هایز (۲۰۰۸) استفاده شد.

نتایج

تعداد پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه از لحاظ جنسیت، ۴۹/۵ درصد پسر و ۵۰/۵ درصد دختر بودند. تعداد پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه از لحاظ مقطع تحصیلی، ۳۱/۲ درصد مقطع دهم، ۳۸/۹ درصد مقطع یازدهم و ۲۹/۹ درصد در مقطع دوازدهم مشغول به تحصیل بودند. تعداد پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه از لحاظ رشته تحصیلی، ۱۹/۶ درصد علوم تجربی، ۱۶/۹ درصد علوم ریاضی، ۳۸/۶ درصد علوم انسانی و ۲۴/۹ درصد کار دانش و فنی و حرفه‌ای مشغول به تحصیل بودند.

1. Academic Resilience Questionnaire (ARI)

جدول ۲: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پیش بین، واسطه‌ای و وابسته مدل نهایی

	۱	۲	۳	۴	۵
۱. جهت‌گیری گفت‌و شنود					
۲. جهت‌گیری هم‌نوایی	۰/۳۰۲**				
۳. جو عاطفی خانواده	۰/۵۲۵**	۰/۲۰۹**			
۴. تاب‌آوری تحصیلی	۰/۳۹۸**	۰/۲۲۲**	۰/۴۸۰**		
۵. سرزندگی تحصیلی	۰/۲۷۱**	۰/۲۰۵**	۰/۳۵۹**	۰/۳۲۵**	۱۱

** $P < 0.01$,

با توجه به نتایج ماتریس همبستگی، بین جهت‌گیری گفت‌و شنود ($r=0.271$)، جو عاطفی خانواده ($r=0.359$)، جهت‌گیری هم‌نوایی ($r=0.205$) و تاب‌آوری تحصیلی ($r=0.325$) با سرزندگی تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($P < 0.01$). بین جهت‌گیری گفت‌و شنود ($r=0.398$)، جهت‌گیری هم‌نوایی ($r=0.222$)، جو عاطفی خانواده ($r=0.480$) و تاب‌آوری تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($P < 0.01$). اما برای بررسی فرضیات پژوهش قبل از استفاده از روش معادلات ساختاری، پیش‌فرض‌های این روش مورد بررسی قرار گرفت. برای بررسی عدم وجود داده‌های پرت چند متغیری، شاخص d^2 ماهالانوبیس، مورد بررسی قرار گرفت و سطوح معناداری کمتر از ۰/۰۵ حاکی از دورافتاده بودن داده‌های پرت مورد نظر است. بر اساس این شاخص، ۸۹ داده پرت شناسایی شد و از تحلیل خارج شد. در بررسی نرمال بودن تک متغیری، وضعیت توزیع متغیرهای مشاهده موجود در مدل یعنی متغیرهای اصلی پژوهش با استفاده از شاخص‌های کجی و کشیدگی مورد بررسی قرار گرفت. همان‌گونه که مشاهده شد، مقدار قدر مطلق کجی برای هیچ‌کدام از متغیرها، بزرگ‌تر از ۳ نبود. همچنین، مقدار قدر مطلق کشیدگی برای هیچ‌کدام از متغیرها، بزرگ‌تر از ۱۰ نیست. بنابراین می‌توان گفت انجام این تحلیل از نظر نرمال بودن تک متغیری اشکالی ندارد. برای بررسی نرمال بودن چند متغیری از ضریب کشیدگی استاندارد شده مردیا^۱ و نسبت بحرانی استفاده شده است. در این پژوهش ضریب مردیا ۱/۴۲۲ و نسبت بحرانی ۰/۵۸۰ به دست آمده که کمتر از عدد ۵ می‌باشد. بنابراین فرض نرمال بودن چند متغیری برقرار است. پیش از بررسی ضرایب ساختاری، برازندگی الگوی پیشنهادی مورد بررسی قرار گرفت. برازش الگوی پیشنهادی بر اساس شاخص‌های برازندگی معرفی شده ارزیابی شدند. با توجه به اینکه مقادیر CMIN/DF کوچک‌تر از ۵ و RMSEA کمتر از ۰/۱ می‌باشد، برازش مدل پیشنهادی تأیید می‌شود.

جدول ۳: شاخص‌های برازندگی الگوی پیشنهادی، اصلاح‌شده و نهایی پژوهش

شاخص‌های برازندگی	χ^2	df	P-Value	CMIN/DF	RMSEA	PNFI	CFI	PCFI	IFI	GFI
الگوی پیشنهادی	۲۲۸۹۴۶	۷۰	< ۰/۰۰۱	۳۲۷۱	۰/۰۸۷(۰/۰۷ - ۰/۱۰)	۰/۶۷۸	۰/۹۱۳	۰/۷۰۳	۰/۹۱۴	۰/۹۲۰
الگوی اصلاح‌شده	۲۲۹۰۴۲	۷۱	< ۰/۰۰۱	۳۲۲۶	۰/۰۸۷(۰/۰۷ - ۰/۰۹)	۰/۶۸۷	۰/۹۱۴	۰/۷۱۳	۰/۹۱۵	۰/۹۲۱
الگوی نهایی	۱۶۸/۸۸۹	۶۵	< ۰/۰۰۱	۲۵۹۸	۰/۰۷۳(۰/۰۶ - ۰/۰۸)	۰/۶۵۲	۰/۹۲۳	۰/۶۷۴	۰/۹۲۴	۰/۹۶۷

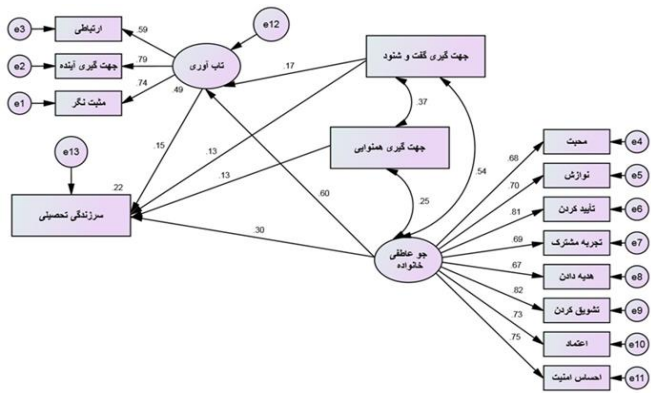
*میزان قابل قبول شاخص‌ها ۵ (> ۰/۰۵)، PNFI، PCFI، CFI، GFI، IFI (> ۰/۰۹)، RMSEA (< ۰/۰۸)، CMIN/DF (۳ < خوب، ۵ < قابل قبول)

ضریب تعیین متغیر سرزندگی تحصیلی در الگوی ساختاری اصلاح‌شده ۰/۲۲۰ می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای برونزا و میانجی یعنی الگوهای ارتباطی، جو عاطفی خانواده و تاب‌آوری تحصیلی می‌توانند ۲۲ درصد از تغییرات سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند که این میزان در حد متوسط و قوی می‌باشد. هم‌چنین مشاهده می‌شود، ضریب تعیین متغیر تاب‌آوری تحصیلی ۴۹ درصد در حد قوی می‌باشد. جدول ۴ ضرایب استاندارد مسیرها و در جدول ۵ نتایج بوت استرپ برای مسیر واسطه‌ای الگوی نهایی پژوهش حاضر را می‌توان مشاهده نمود.

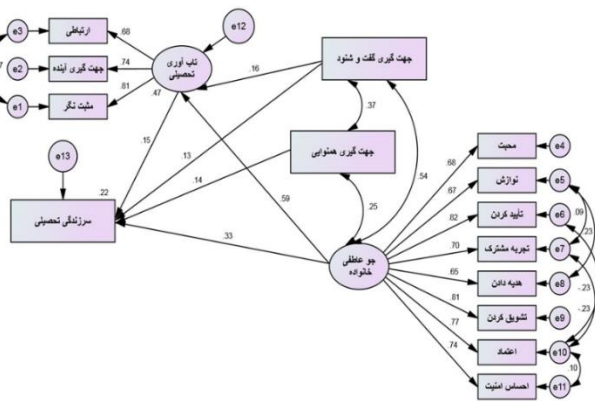
جدول ۴: ضرایب استاندارد مسیرهای الگوی نهایی

مسیر	ضرایب استاندارد	خطای معیار	نسبت بحرانی	سطح معناداری
جهت‌گیری گفت‌و شنود --- تاب‌آوری تحصیلی	۰/۱۵۹	۰/۰۱۹	۲/۶۴۸	۰/۰۰۸
جهت‌گیری گفت‌و شنود --- سرزندگی تحصیلی	۰/۱۳۰	۰/۰۷۹	۱/۹۷۴	۰/۰۴۸
جهت‌گیری هم‌نوایی --- تاب‌آوری تحصیلی	۰/۰۱۸	۰/۰۱۷	۰/۳۱۴	۰/۷۵۳
جهت‌گیری هم‌نوایی --- سرزندگی تحصیلی	۰/۱۳۶	۰/۰۷۱	۲/۴۵۴	۰/۰۱۴
جو عاطفی خانواده --- تاب‌آوری تحصیلی	۰/۵۸۷	۰/۱۸۱	۷/۶۲۰	< ۰/۰۰۱
جو عاطفی خانواده --- سرزندگی تحصیلی	۰/۳۳۳	۰/۷۸۴	۳/۸۵۱	< ۰/۰۰۱
تاب‌آوری --- سرزندگی تحصیلی	۰/۱۵۸	۰/۰۰۸	۲/۷۰۹	۰/۰۰۵

نتایج حاصل از روابط مستقیم متغیرهای پژوهش در مدل نهایی نشان می‌دهد که در کل نمونه تمامی ضرایب مسیر به غیر از مسیر «جهت‌گیری هم‌نوایی به تاب‌آوری تحصیلی» از لحاظ آماری معنادار بودند. در مدل نهایی پژوهش رابطه بین تمامی متغیرهای پژوهش مثبت و معنادار بود. در الگوی نهایی پژوهش حاضر سه مسیر غیرمستقیم یا واسطه‌ای وجود دارد. برای تعیین معناداری رابطه واسطه‌ای و اثر غیرمستقیم متغیر مستقل بر متغیر وابسته از طریق میانجی از روش بوت استرپ^۲ استفاده گردیده است. هم‌چنین، در این جدول، سوگیری^۳، بیانگر تفاضل بین داده و بوت و خطای معیار نیز نشان‌دهنده انحراف معیار برآوردهای غیرمستقیم در نمونه‌های بوت استرپ است.

شکل ۲: ضرایب استاندارد مدل اصلاح شده رابطه ساختاری الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی از طریق میانجی‌گری تاب‌آوری

شکل ۳: ضرایب استاندارد مدل الگوی نهایی رابطه ساختاری الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی از طریق میانجی‌گری تاب‌آوری دانش‌آموزان

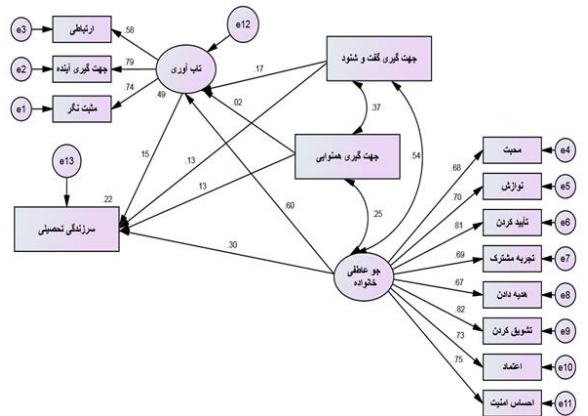
بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی به میانجی‌گری تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان بود. یافته‌ی اول نشان داد بین الگوهای ارتباطی و سرزندگی تحصیلی رابطه مستقیم وجود دارد. نتیجه فوق با یافته‌های رمضان پور و همکاران (۱۳۹۸) هم‌متی و همکاران (۱۳۹۷) مارکلا (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. در تبیین نتیجه به‌دست‌آمده باید گفت والدینی که رابطه‌ی آزاد در بیان احساسات مثبت و گرم با فرزندانشان دارند، این رابطه بر عقاید و بیان والدین در رابطه با هیجانات و بر شیوه‌هایی که آن‌ها با سطح هیجانی فرزندانشان برخورد می‌کنند؛ اثرگذار است. به عبارتی دیگر، میزان تعاملات، ارتباطات و پذیرش هیجانات در اوج خود است. در چنین خانواده‌هایی فرد قادر به تنظیم و تعدیل هیجانات مناسب و دوری از هیجانات منفی است. پس خانواده‌هایی که گفت‌و شنود بالایی نسبت به خانواده‌هایی که گفت‌و شنود پایین‌تری دارند، سرزندگی بالایی دارند. پس هرچه خانواده شرایط گفت و گوی راحت‌تر را در مورد حیطه گسترده‌ای از موضوعات فراهم آورد و برای در میان گذاشتن افکار و احساسات و هیجانات وقت بگذارد و اعضا را به هم‌فکری تشویق کند،

جدول ۵: نتایج بوت استرپ برای مسیر غیرمستقیم الگوی نهایی

مسیر	داده	بوت	سوگیری	خطا	شاخص		سطح معناداری
					حد بالا	حد پایین	
جهت‌گیری گفت‌و شنود به سرزندگی تحصیلی از طریق تاب‌آوری تحصیلی	۰/۱۰۶۵	۰/۱۰۶۵	۰/۰۰۰۱	۰/۰۳۰۰	۰/۰۵۴۶	۰/۱۷۲۵	< ۰/۰۰۱
سرزندگی تحصیلی از طریق تاب‌آوری تحصیلی	۰/۰۵۳۳	۰/۰۵۳۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۸۵۶	-۰/۰۳۰۲	۰/۰۸۲۰	۰/۴۳۹
جهت‌گیری گفت‌و شنود به سرزندگی تحصیلی از طریق تاب‌آوری تحصیلی	۰/۲۶۱۰	۰/۲۶۱۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۲۹۰	۰/۲۳۹۱	۰/۲۹۰۱	< ۰/۰۰۱

با توجه به شاخص‌های برآورد شده، نتایج نشان می‌دهد رابطه ساختاری الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی از طریق میانجی‌گری تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان برآورد شده است. نتایج حاصل از روابط مستقیم متغیرهای پژوهش در مدل نهایی نشان می‌دهد که در کل نمونه تمامی ضرایب مسیر به غیر از مسیر «جهت‌گیری هم‌نوایی به تاب‌آوری تحصیلی» از لحاظ آماری معنادار بودند. در مدل نهایی پژوهش رابطه بین تمامی متغیرهای پژوهش مثبت و معنادار بود. در مدل نهایی، بالاترین ضریب (۰/۵۸۷) به مسیر جو عاطفی خانواده و تاب‌آوری تحصیلی اختصاص دارد و ضعیف‌ترین ضریب (۰/۱۳۰) به مسیر جهت‌گیری گفت‌و شنود و سرزندگی تحصیلی مربوط می‌شود. شکل‌های ۱، ۲ و ۳ نیز به ترتیب الگوهای پیشنهادی، اصلاح‌شده و نهایی پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱: ضرایب استاندارد مدل پیشنهادی رابطه ساختاری الگوهای ارتباطی و جو عاطفی خانواده با سرزندگی تحصیلی از طریق میانجی‌گری تاب‌آوری تحصیلی دانش‌آموزان

یافته‌ی چهارم نشان داد بین جو عاطفی خانواده و تاب‌آوری تحصیلی رابطه مستقیم وجود دارد. نتیجه فوق با یافته‌های سوری و همکاران (۱۳۹۷)، کوتی و همکاران (۱۳۸۶)، موس و همکاران (۲۰۱۹)، هیتونیز (۲۰۱۸). همسو می‌باشد. در توجیه نتیجه به دست آمده باید گفت که تجربه نشان داده است دلیل عمده ایجاد مؤلفه محبت را باید در رابطه فرد با جامعه‌اش به خصوص در دوران بااهمیت کودکی و نوجوانی جستجو کرد. محیط گرم و حمایت‌کننده در خانواده و مشارکت آنان، انتظارات سنجیده‌ی والدین و سایر بزرگسالان از توانایی‌ها و امکانات نوجوانان و حرمت گذاشتن و اهمیت دادن به آن‌ها باعث رشد عزت‌نفس در آن‌ها و پذیرش اجتماعی از سوی دیگران می‌شود. وقتی به کودکان و نوجوانان گوش بسپاریم، آن‌ها را جدی بگیریم و مراقبشان باشیم تصور از خود آن‌ها تقویت می‌شود، زیرا با عشق و حمایت، هر انسانی احساس ارزشمند بودن می‌کند و در این صورت است که دانش آموزان توانایی کنار آمدن مؤثر با موانع، تنش‌ها، فشار در فرایند تحصیل را خواهند داشت. بنابراین، اگر کودکان در محیطی رشد کنند که بزرگسالان مرتب از آن‌ها می‌گیرند، یا آزادی‌های اساسی آن‌ها را محدود کنند، یا نوجوانانی که مورد حمایت افراطی قرار می‌گیرند و فرصتی برای دست و پنجه نرم کردن با مسائل زندگی‌شان را ندارند، تصور از خود آن‌ها دچار مشکل می‌شود.

یافته‌ی پنجم نشان داد تاب‌آوری تحصیلی در رابطه بین جهت‌گیری گفت‌وگوشنود و سرزندگی تحصیلی نقش میانجی‌گری دارد. اما تاب‌آوری تحصیلی در رابطه بین جهت‌گیری هم‌نوایی و سرزندگی تحصیلی نقش میانجی‌گری ندارد. نتیجه فوق با یافته‌های سوری و همکاران (۱۳۹۷)، فخاریان و همکاران (۱۳۹۹)، گلاسور (۲۰۱۹)، نوتا، سوری و زیمرمن (۲۰۲۰) نا همسو می‌باشد. پژوهشگر به نتیجه همسویی دست نیافت. در تبیین نتیجه به دست آمده باید گفت که ارتباط مؤثر با والدین باعث ایجاد و افزایش خودکارآمدی می‌شود و با افزایش خودکارآمدی، این اطمینان در دانش آموزان شکل می‌گیرد. خودکارآمدی نقشی اساسی در انگیزش و سرزندگی تحصیلی دانش آموزان ایفا می‌کند. نقش و تأثیر تاب‌آوری تحصیلی بر کارکردهای سازگاران ی بیرونی از قبیل پیشرفت تحصیلی و کارکردهای سازگاران ی درونی از قبیل سلامت روانی در چارچوب نظریات مختلف انگیزشی قابل تبیین است. این یافته‌ها بیانگر این است که هر چه محیط خانواده شرایط ایجاد ارتباطات باز و گسترده، ترغیب جوانان به ابراز احساسات و عقاید، توجه به عقاید و شرکت دادن به آن‌ها در تصمیم‌گیری‌ها داشته باشد به ارتقاء تاب‌آوری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در آن‌ها کمک خواهد کرد و همچنین معلمان می‌توانند با ایجاد جو تعامل، مشارکتی، تکالیف جذاب و تأکید بر معناداری و بااهمیت بودن تکالیف و مسائل مربوط به محیط تحصیلی بپردازند و از این طریق بر سرزندگی تحصیلی دانش آموزان بیفزایند.

یافته‌ی ششم نشان داد تاب‌آوری تحصیلی در رابطه بین جو عاطفی خانواده و سرزندگی تحصیلی میانجی‌گری می‌کند. نتیجه فوق با یافته‌های سوری و همکاران (۱۳۹۷)، کاپلا و وینشتین (۲۰۱۹) همسو می‌باشد. در

احتمال این که فرزندان آن‌ها در بزرگسالی در رویارویی با عوامل استرس‌زا و هیجانات منفی مقاومت کنند، بیشتر است.

یافته‌ی دوم نشان داد بین الگوهای ارتباطی و تاب‌آوری تحصیلی رابطه مستقیم وجود دارد. نتیجه فوق با یافته‌های خیاطی و مرادی (۱۳۹۹) رمضان پور و همکاران (۱۳۹۸)، مارکلا (۲۰۱۳) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته باید گفت که جو روان‌شناختی خانه، ویژگی‌های محیطی و اجتماعی، حمایت‌های والدین تأثیر معناداری بر رفتارهای یادگیرندگان، هدف آنان، باور خود، کاربرد راهبردها، انگیزش تحصیلی و اجتماعی، درگیری تکالیف، ارزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی آنان دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که اعمال کنترل بر شرایط تهدیدکننده و چالش‌برانگیز و توانایی ایجاد سازگاری مثبت، تاب‌آوری را در انسان به وجود می‌آورد افضلی، سلیمی (۱۳۹۸). توانایی کنار آمدن با شرایط چالش‌برانگیز و سخت، مانند شرایطی که ممکن است پیش روی دانش آموزان قرار گیرد، آن‌ها را از تجربه احساس ناکامی دور نگه داشته و شرکت فعال و سازنده آن‌ها را در محیط آموزشگاه به دنبال دارد و بروز پی‌درپی موفقیت‌ها، احتمال افزایش تاب‌آوری تحصیلی را در آنان ممکن می‌سازد. از این رو دانش‌آموزانی که از راهبردهای تحصیلی اثبات‌تری برخوردارند، اهداف درستی در زندگی دارند، در نتیجه از پیشرفت تحصیلی بالاتری هم برخوردارند.

یافته‌ی سوم نشان داد بین جو عاطفی خانواده و سرزندگی تحصیلی رابطه مستقیم وجود دارد. نتیجه فوق با یافته‌های فخاریان و همکاران (۱۳۹۹)، گلاسور (۲۰۱۹) نوتا، سوری و زیمرمن (۲۰۲۰) همسو می‌باشد. در تبیین نتیجه به دست آمده باید گفت که شیوه‌های والدین و روش‌های انضباطی آنان بی‌تردید تحت تأثیر خصوصیات شخصیتی و نظام اعتقادی آنان است. والدین سالم و بالغ در مقایسه با والدین نابالغ و ناسالم معمولاً با حساسیت و مهربانی بیشتری به نیازها و اشارات کودکان توجه می‌کنند و این نوع فرزند پروری امنیت عاطفی، استقلال، توانش اجتماعی و موفقیت‌هوشی را تشویق می‌کند. اعتماد به نفس، احساس اعتماد نسبت به دیگران، این اعتقاد که می‌توانند بر اوضاع مسلط باشند با گرمی، پذیرش و مفید بودن به حال فرزندان همبستگی دارد. علاوه بر خصوصیات شخصیتی والدین شناخت و اعتقادات آنان در مورد انگیزه‌ها و توانایی‌های کودکان در روش‌های انضباطی آنان تأثیر می‌گذارد. والدین به هنگام تلاش برای اجتماعی کردن فرزندان خود در جهت سالم بودن، پذیرفته شدن و شاد بودن به عنوان عضوی از جامعه معمولاً اعمال فرزندان خود را به عنوان خوب، بد، بالغانه، نابالغانه ارزشیابی می‌کنند و تصمیم می‌گیرند که چه رفتاری باید تشویق یا محدود شود. از این رو والدینی که ویژگی‌های شخصیتی اثبات‌تری دارند به خود متکی‌ترند نگرشی مثبت‌تر و تمایل بیشتری به رویارویی با مشکلات دارند و به فرزندشان یاد می‌دهند که از بسیاری از تنش‌ها و اضطراب‌ها و عملکردهای ناقص اجتماعی در امان بمانند و به چالش‌ها و موانعی که در عرصه تحصیل پیش می‌آید پاسخ مثبت و سازنده‌ای ارائه دهند. به‌طور خلاصه، شخصیت والدین و استنتاج آنان در مورد رفتار کودکان و انگیزه‌ها و اعتقادات و جهت‌گیری‌های اجتماعی آنان - عوامل تعیین‌کننده مهمی در ثبات جو عاطفی خانواده و حمایت اجتماعی محسوب می‌شود.

منابع

تبیین نتیجه فوق باید گفت که بدیهی است که زندگی انسان در طی سال - های کودکی شکل می گیرد و کودک فرامی گیرد که چگونه با محیط اطراف خود و با اشخاص دیگر ارتباط احساسی برقرار کند. کودکان خوشبخت هستند که در خانواده‌هایی باثبات به سر می‌برند و ارتباط نزدیکی بین والدین و آنان وجود دارد. در خانواده‌هایی که از ثبات برخوردارند، روابط نزدیک والدین به کودک وجود دارد و والدین با فرصت‌های بی‌شماری که برای فرزندان خود فراهم می‌کنند، زمینه لازم را برای زندگی موفقیت‌آمیز آنان تدارک می‌بینند. کودکانی که والدینشان آنان را اذیت می‌کنند، از آن‌ها انتقاد می‌کنند و به فرزندانشان آسیب می‌رسانند، از خوشبختی کم‌تری برخوردارند. بیشتر کودکان خصومت زیادی را - حتی خشونت در تعامل بین والدینشان را - تجربه کرده‌اند. در این حال دانش کودکان درباره این که چطور انسان‌ها با یکدیگر برخورد می‌کنند، نشان‌دهنده عمده‌ترین مشاهدات جمعی آنان درباره تعامل‌ها و رویارویی والدینشان با سایرین و اعضای خانواده خود می‌باشد. در حقیقت شیوه‌های درست مشارکت والدین بر رشد و افزایش تصور از خود مثبت فرد تأثیر می‌گذارد به ویژه در طول دوران اولیه زندگی، والدین یک کودک، اغلب منبع اصلی برای رشد احساس عزت‌نفس و یادگیری راه‌های مؤثر اعمال کنترل شخصی می‌باشند آن‌ها همچنین نحوه درست رابطه برقرار کردن با دیگران را فراهم می‌کنند که به‌دوراز هرگونه کم‌رویی و اعتمادبه‌نفس پایین است. می‌توان گفت دانش آموزان دارای تاب‌آوری تحصیلی بالا، مطالبات زندگی تحصیلی خویش را به عنوان چالش و موانعی که باید از آن‌ها بگذرند، ارزیابی می‌کنند. چنین دانش‌آموزانی سعی می‌کنند با تدبیر و تلاش تهدیدها را به فرصت و پله‌های ترقی تبدیل سازند. از این‌رو از رویارویی با چالش‌های تحصیلی نمی‌ترسند و علیرغم بزرگ یا طولانی مدت بودن این چالش‌ها، سعی در برطرف سازی یا سازگاری با آن‌ها را دارند و این کار عین سرزندگی تحصیلی است.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی نیز روبه‌رو بود که عدم امکان نمونه‌گیری تصادفی به دلیل همه‌گیری ویروس کرونا و عدم کنترل متغیرهای جمعیت شناختی از قبیل وضعیت اقتصادی - اجتماعی دانش آموزان و همچنین شرایط سنی و شهر محل اجرای پژوهش از جمله آن‌ها بودند. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های مشابه آتی از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی جهت انتخاب نمونه‌ها استفاده شود و متغیرهای جمعیت شناختی از قبیل وضعیت اقتصادی و اجتماعی کنترل شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که با برگزاری کارگاه‌های مهارت افزایی درباره آموزش مهارت‌های ارتباطی و تقویت حس مثبت نگری و خوش‌بینی در دانش آموزان از ایجاد و گسترش فرسودگی تحصیلی پیشگیری کنند. در آینده مطالعاتی به روش آینده‌نگر طراحی شود تا بهتر بتوان سرزندگی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی را در دانش آموزان افزایش دهد. در نهایت آموزش مهارت‌های ارتباطی برای تقویت الگوهای سرزندگی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی برای دانش آموزان برگزار گردد.

افضلی، لیلیا؛ و اسماعیلی، سمیه. (۱۳۹۸). رابطه جهت‌گیری هدفی (با نقش میانجی تاب‌آوری تحصیلی) و درگیری تحصیلی. نشریه توانمندسازی کودکان استثنایی، ۱۰(۲)، ۲۱۶-۲۲۶.

آقایی، محمد. (۱۳۹۵). تأثیر مهارت‌های ارتباطی بر جرأت آموزی بر افزایش خودپنداره دانش آموزان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.

حسین چاری، محمدحسین؛ مرادی، مرتضی؛ و سلیمانی خشاب، عباسعلی. (۱۳۹۳). سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوهای ارتباطات خانواده و ساختار کلاس؛ نقش واسطه‌ای ابعاد خودکارآمدی، فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۳۲(۵)، ۷۸-۹۰.

خیاطی، کامران؛ و مرادی، محسن. (۱۳۹۹). بررسی رابطه تاب‌آوری تحصیلی و اضطراب با سلامت روانی دانش‌آموزانی شهر شیراز. مجله تحقیقات نظام سلامت، ۷(۱۹)، ۲۹۰-۲۹۵.

دهقانی زاده، محمد؛ و حسین چاری، محمدحسین. (۱۳۹۱). بررسی نقش میانجی‌گری ابعاد خودکارآمدی در رابطه‌ی الگوهای ارتباطی خانواده و جهت‌گیری‌های دینی با سرزندگی تحصیلی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۲(۴)، ۳۲-۴۳.

رمضان پور، علیرضا؛ کورش نیا، مریم؛ مهر یار، امیر هوشنگ؛ و جاویدی، حجت اله. (۱۳۹۸). رابطه بین ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تعلق به مدرسه با تاب‌آوری تحصیلی به واسطه خودتنظیمی تحصیلی در بین دانش آموزان. روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۱۰(۳۷)، ۲۴۶-۲۲۵.

سوری، حسین؛ امرایی، کورش؛ ناصری نیا، قباد؛ و مراد نژاد، امین. (۱۳۹۷). بررسی نقش واسطه‌ای جو عاطفی خانواده در رابطه بیم تاب‌آوری و شادکامی در دانش آموزان. فصلنامه خانواده و پژوهش، ۴۷، ۳۳-۵۲.

فخریان، جمیله؛ یعقوبی، ابوالقاسم؛ زرغام حاجبی، مجید و محقق، حسین. (۱۳۹۹). پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی بر اساس جو عاطفی خانواده، درگیری تحصیلی و خودکارآمدی تحصیلی. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۲۶۳(۲)، ۲۴۰۱-۲۳۹۱.

فرخی، مهرداد؛ و سبزی، کامران. (۱۳۹۹). تأثیر آموزش حل مسئله بر سرزندگی تحصیلی، خود پنداری دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی حضرت فاطمه (س) شیراز. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۵(۲)، ۱۳۷ تا ۱۵۵.

کوتی، فرزانه؛ رجبی، غلامرضا؛ و سودانی، منصور. (۱۳۸۶). رابطه جو عاطفی خانواده و حمایت اجتماعی با سلامت عمومی در دانش آموزان دختر پایه اول مقطع متوسطه شهر اهواز. فصلنامه علمی-ترویجی یافته‌های نو در روانشناسی، ۲(۵)، ۴-۱۸.

نجاتی، کوثر. (۱۳۹۷). بررسی مهارت‌های ارتباطی، سبک‌های یادگیری در مدیریت کلاس درس با شنود مؤثر دانشجویان شهر کرمان. پایان‌نامه کارشناسی دانشگاه شهید باهنر کرمان.

همتی، مهدی؛ و فدوی، علی. (۱۳۹۷). تعیین عوامل مؤثر بر تاب‌آوری تحصیلی در سه سطح فردی - شخصیتی، خانواده و مدرسه، فصلنامه روان‌شناسی، ۲۳(۴)، ۷۶-۸۰.

- Amato, M. (2016). Promoting student resilience in school contexts. *Theory into Practice*, 46(2), 162-169.
- Bean, N., & Eaton, R. (2001). Students' perceptions of classroom activities: Are there grade-level and gender differences? *Journal of Educational Psychology*, 94(3), 539 - 544.
- Cappella, R., & Wenstein. D. (2019) The academic lives of the neglected, rejected, popular and controversial children. *Child Development*, 66, 754-763.
- Chefi, T., Mcloead, N., & Atkin. V. (1971) The Effectiveness Of On Assertiveness Traning Program On Adolsents Assertiveness Level -Elementary Education Online8(2),485-492-2009.Http://Ilkoyrtim -Online.Org. Tv
- Glelasor, M. (2019). *Academic resilience in African American students: A study of recovery from proximal risk*, Ph.D., Emory University.
- Hutuniz, B. (2018). *Psychosocial resilience and protective mechanisms*. In J. E. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. Nuechterlein, and S. Weintraub (Eds.), *Risk andprotective factors in the development of psychopathology* (pp.181-214). New York: Cambridge University Press.
- Marcela, V. (2014). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study. *The Leadership Quarterly*, 13 (3), 243-274.
- Mouse, C. (2019). *Fostering the future: Resilience theory and the practice of positive psychology*. In P. A. Linley and S. Jozeph and (Eds), *Positive psychology in practice* (pp. 521-539). Hoboken: New Jersey.
- Nill, N. (2020). Self Statment and Self Evaluation A Cognitive Response. *Analysis Modification De Conduct*, 20, 235-334.
- Nota, M., Soresi, B., & Zimmerman, B. (2020). Academic resilience and family psychosocial process among children of parents with serious mental disorders. *Journal of Child and Family Studies*, 10(1), 115-137.
- Putwain, T., Connors, G., Symes, F., Douglas, R., & Osborn, N. (2011). *Coping with stress: The roles of Academic buoyancy & regulation and development*. In S. A. Wolchik, and I. N. Sandler (Eds.), *Handbook of children's coping: Linking theory and intervention* (pp. 41-70). New York: Plenum Press.
- Smith. M. (2020). *Cultivating resiliency, a guide for parent and school personnel*. Published by scholastic.